

Monumentnummer*: 516935

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijksmonument
Inschrijving register* 19 september 2000
Kadaster deel/nr 82968/66

Woonplaats*	Gemeente*	Provincie*					
Arnhem	Arnhem	Gelderland					
Straat*	Nr*	House letter*	Toev.*	Postcode*	Woonplaats*	Situering	Locatie
Spijkerstraat	49			6828 DB	Arnhem		
Boekhorstenstraat	58			6828 DV	Arnhem		
Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding		Grondperceel		
Arnhem	Q				7468		

Omschrijving**

Inleiding:

School XIX, openbare lagere school met M.U.L.O.. Het SCHOOLGEBOUW met HEKWERK en TUINMUUR, waarvan de gymnastiekzaal thans in gebruik is als theater en de lokalen dienst doen als atelierruimten en beheerderswoning, is gebouwd in 1912 in opdracht van de Gemeente Arnhem naar een ontwerp van de adjunct-directeur van de Dienst Gemeentewerken, G. Versteeg in de stijl van het rationalisme met invloeden van Berlage. Na de verhuizing van School XIX in 1924, bood het gebouw onderdak aan School V.

De school is gelegen op de hoek van de Spijkerstraat en de Boekhorstenstraat, waar zij gebouwd kon worden na de sloop van enkele tientallen krotwoningen, die op deze plaats stonden. Een dergelijke sanering op kleine schaal scheen in Arnhem bij de bouw van openbare gebouwen gebruikelijk te zijn. Het gebeurde ook bij de bouw van de H.B.S. aan de Schoolstraat.

De school bezit een L-vormig grondplan, waarbij de twee vleugels het op de straathoek gelegen schoolplein omsluiten. In het snijpunt en aan de uiteinden van beide vleugels bevinden zich torenachtige bouwvolumes. De hogere vleugel (twee bouwlagen) bevat tien klaslokalen, in de lagere vleugel (één bouwlaag) bevindt zich het gymnastiekzaal. Het dak van de gymnastiekzaal kon worden gebruikt als tweede speelplaats. De lokalen zijn niet naar het schoolplein op het zuidwesten gericht maar naar de schooltuin aan de achterzijde

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

(oostzijde). Op deze wijze zouden de leerlingen niet zo snel afgeleid worden. De borstweringen zijn dan ook opvallend laag voor deze tijd. De gangen met de w.c.'s liggen aan het schoolplein. Het schoolgebouw is op Berlagiaanse wijze gedetailleerd. Hardstenen elementen markeren de uit constructief oogpunt gezien belangrijke punten. In de middentoren en de rechter toren zijn resp. een zonnewijzer en een klok in sectiel aardewerk aangebracht. In de west- en de zuidgevel van de lokalenvleugel zijn terracotta reliëfs met voorstellingen van kinderspelen te vinden. De reliëfs zijn vervaardigd door W.C. Brouwer.

De speelplaats wordt van de straat gescheiden door smeedijzeren hekwerken tussen gemetselde hekposten op een voetsmuur. De toegang tot de speelplaats, die nu op de straathoek is gesitueerd, lag oorspronkelijk pal naast de klokketoren. De gevel aan de Spijkerstraat wordt aan de rechterzijde voortgezet in een tuinmuur met een poortje.

Omschrijving:

Het SCHOOLGEBOUW bestaat uit twee vleugels van resp. één en twee bouwlagen die samen een L-vormig grondplan vormen. De toren met de wijzerplaat aan het uiteinde van de lokalenvleugel en de toren met de zonnewijzer in het snijpunt van beide vleugels bezitten drie bouwlagen, het torenachtige bouwvolume aan het uiteinde van het gymnastieklokaal aan de Boekhorstenstraat bezit één bouwlaag. Beide vleugels en de torens zijn voorzien van platte daken. De lokalenvleugel is deels onderkelderd en aan de oostzijde, boven de lokalen, hoger dan aan de westzijde boven de gangen. Dit is overigens alleen vanaf het dak te zien. Het hogere gedeelte is afgesloten met een houten lijst, waarin vijf brede gemetselde schoorstenen met geprofileerde stenen randen en afdekplaten op bollen zijn opgenomen.

De gevels zijn opgetrokken in rode baksteen, gemetseld in staand verband. De gevels zijn voorzien van een door een rollaag afgesloten plint. Rollagen bevinden zich ook ter hoogte van de onderdorpels van de vensters van de eerste bouwlaag, onder en boven de kozijnen en onder- en bovendorpels en deels ter afsluiting van het bakstenen gedeelte van de gevels. De gevels aan straat- en schoolpleinzijde worden afgesloten met een verspringende, kanteelachtige rand van hardstenen blokken. Deze hardstenen band wordt beëindigd door een uitspringende hardstenen rand die rust op eveneens uitspringende sober bewerkte hardstenen blokken. De oostgevel wordt afgesloten door een houten lijst, waarin gaten aangebracht zijn en waarboven zich een overstekende bakgoot op getrapte klossen bevindt. De in hoogte aflopende, vrijwel blinde noordgevel wordt afgesloten door stenen randen en houten lijsten.

De WESTGEVEL van de lokalenvleugel is gevat tussen twee vooruitspringende torens en telt vier traveeën. Aan de linkerzijde van de middentoren bevindt zich de vijfde travee, waarvan alleen het bovenste gedeelte boven de gymzaal uitsteekt. Ieder travee telt in de eerste en tweede bouwlaag drie vensters, afgesloten door hardstenen onder- en bovendorpels en voorzien van resp. 10- en 8-ruits schuiframen. Tussen elke drie vensters bevinden zich telkens twee smalle 2-ruits w.c.raampjes, die op de eerste bouwlaag aan de bovenzijde zijn voorzien van een verdiept liggende strook siermetselwerk, waarvan de hoogte gelijk is aan die van de grote vensters. De hardstenen rand die de gevel afsluit is hoog ter plaatse van de drie vensters en laag ter plaatse van de tussenliggende muurdelen met de w.c.raampjes. Tussen iedere twee raampjes bevindt zich telkens een hemelwaterafvoer. Tussen de grote vensters van de eerste en de tweede bouwlaag zijn terracotta plaquettes aangebracht met voorstellingen van kinderspelen van links naar rechts: bokspringen, touwtje springen, overloperkje en diabolo. Links van de middentoren bevinden zich boven het dak van de gymzaal nog eens drie vensters met hardstenen onder- en bovendorpels en 6-ruits ramen.

De ZUIDGEVEL (straatgevel) van de lokalenvleugel bestaat uit drie traveeën, waarvan de linker wordt gevormd door de klokketoren. De toren bezit vanaf de eerste bouwlaag inspringende hoeken, aan de onderzijde voorzien van een hardstenen blok. De afsluitende

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

hardstenen rand aan de bovenzijde springt op de hoeken omhoog. Aan de schoolpleinzijde bezit de toren een ingangspartij, die bestaat uit een vooruitspringend portiek tussen twee met hardstenen platen en blokken bekroonde muurdammen, waartussen zich een met bitumen gedekt aangekapt schilddakje met houten bakgoot bevindt. In het portiek bevindt zich een dubbele houten paneel deur met 4-ruits ramen in een kozijn op hardstenen neuten, afgesloten door een brede houten latei. De noordzijde van de toren is blind. Ter hoogte van de eerste bouwlaag bevindt zich een uitbouw met plat dak en twee 2-ruits raampjes. De oostzijde van de toren, waarvan slechts het bovenste deel boven de lokalenvleugel uitsteekt, is voorzien van een deur die toegang geeft tot het dak van deze vleugel. De zuidzijde van de toren bezit in de eerste en tweede bouwlaag vensters met hardstenen onder- en bovendorpels, voorzien van resp. een 6-ruits raam en een houten luik met 4-ruits bovenlicht. Ter hoogte van de derde bouwlaag zijn aan de zuid- en westzijde van de toren vierkante plaquettes met ronde wijzerplaten in polychroom sectiel aardewerk aangebracht. De vier hoeken buiten de ronde wijzerplaten zijn gevuld met medaillons waarop "Anno 1912" is te lezen.

Het tweelaags gedeelte van de zuidgevel telt twee traveeën. Ieder travee heeft in de eerste en tweede bouwlaag drie vensters, afgesloten door hardstenen onder- en bovendorpels en voorzien van resp. 10- en 8-ruits schuiframen. Tussen de vensters van de eerste en de tweede bouwlaag zijn terracotta plaquettes aangebracht met voorstellingen van kinderspelen van links naar rechts: hoepelen, balspel. Aan de rechterzijde loopt de gevel ter hoogte van de eerste bouwlaag trapsgewijs af om aan te sluiten op een licht terugspringende TUINMUUR, die bestaat uit drie hogere muurdammen en lagere muurdelen waarop smeedijzeren hekwerken zijn aangebracht. De muur is voorzien van rollagen, hardstenen afdekplaten en een rondboogpoortje met hardstenen blokken ter plaatse van de scharnieren. Bij een wijksanering rond 1980 is in de muur een doorgang gemaakt naar achterliggende terreinen, waarbij ook de schooltuin een strook grond heeft verloren.

De OOSTGEVEL van de lokalenvleugel bezit links een terugliggend gedeelte, waarin de stafruimten waren ondergebracht. In de eerste bouwlaag hiervan bevinden zich dubbele deuren met meerruits ramen onder een pergola. Eenzelfde soort pergola was oorspronkelijk ook tegen de aangrenzende tuinmuur aangebracht. Deze is echter vanwege instortingsgevaar verwijderd. In de tweede bouwlaag bevindt zich een venster met hardstenen onder- en bovendorpels en 8-ruits schuifraam. Het lokalengedeelte bestaat uit vijf traveeën en wordt links en rechts begrensd door boven de gootlijst uitstekende muurdammen, afgesloten door hardstenen randen. Ieder travee, m.u.v. de meest rechtse, bezit in de eerste en tweede bouwlaag een venster met driedelig kozijn waarin zich drie maal drie 6-ruits ramen boven elkaar bevinden. Voor de bovenste ramen, die kunnen schuiven, zijn bovendien nog vaste 6-ruits ramen bevestigd. In de meest rechtse travee bezit het bovenste venster i.p.v. een driedelig een vierdelig kozijn en ontbreken bij het venster in de eerste bouwlaag bij enkele ramen de roeden. Onder dit gedeelte bevindt zich bovendien de kelder. Een gemetselde trap omgeven door een smeedijzeren hekwerk geeft toegang tot de kelderdeur. Rechts van de deur bevindt zich een venster met driedelig kozijn.

In de muurdam rechts bevindt zich in de eerste bouwlaag een dubbele paneel deur met twee 4-ruits ramen en een 10-ruits rondboogvormig bovenlicht, dat wordt omgeven door drie rollagen.

De in hoogte verspringende NOORDGEVEL verspringt eveneens licht in diepte, zodat de verschillende bouwonderdelen ook hier herkenbaar zijn. De gevel is afgezien van de drie vensters van het trappenhuis en twee recent aangebrachte deuren geheel blind. De langwerpige vensters bezitten tweedelige kozijnen met twee 6-ruits ramen. De ZUIDGEVEL van de gymnastiekzaal bevindt zich tussen de middentoren en de lage hoektoren aan de Boekhorstenstraat. De gevel wordt in drie traveeën verdeeld door licht naar voren springende muurdammen, die boven het dak van de gymzaal uitsteken en zo tevens de hekposten vormen voor de smeedijzeren hekwerken die dit dak omgeven. Ieder travee bezit een venster met zesdelig kozijn en zes 6-ruits ramen. Boven de kozijnen bevinden zich bewerkte lambrekijnen. De terugliggende delen worden evenals de hogere muurdammen afgesloten door hardstenen randen.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Tussen de muurdammen zijn geornamenteerde smeedijzeren hekwerken bevestigd. De meest rechtse muurdam is slechts voor de helft uitgevoerd en is opgenomen in de middentoren.

De middentoren heeft in de eerste bouwlaag in de hoek met de lokalenvleugel een ingangsportiek dat bestaat uit een muurdam waarop een met bitumen gedekt aangekapt schilddakje met houten bakgoot rust. In het portiek bevindt zich een dubbele houten paneeldeur met 4-ruits ramen in een kozijn op hardstenen neuten. Ter hoogte van de tweede bouwlaag bevindt zich een venster met hardstenen onder- en bovendorpel en 4-ruits raam. Hierboven bevindt zich een vierkante plaquette, uitgevoerd in polychroom sectiel aardewerk, waarin een zonnewijzer is opgenomen. De zuidgevel van de toren, boven het dak van de gymzaal, bezit een dubbele deur met twee 4-ruits ramen onder een met bitumen gedekt aangekapt schilddakje met houten bakgoot. Hierboven bevindt zich een venster met een hardstenen bovendorpel en een houten luik met persiënnes. De noordgevel van de toren is blind. De toren wordt afgesloten door een hardstenen rand die op de hoeken omhoog springt. Op de noordoostelijke hoek van de toren bevindt zich een uitspringende vierkante schoorsteen, die hoger is dan de toren en is voorzien van een hardstenen gedeelte waarin de overgang wordt gemaakt van vierkant naar cilindervormig. Het bovenste deel van de cilinder is van baksteen en voorzien van een afdekplaat op bakstenen.

De gymzaal wordt aan de westzijde afgesloten door een hoektoren met borstwering. De toren springt t.o.v. de zuidgevel van de gymzaal naar voren en bezit een afgeronde zuidwestelijke hoek. De afronding loopt van boven naar beneden uit op een hardstenen blok ter hoogte van de onderdorpels van de vensters. Vanaf dit punt is de gevel niet meer afgerond, maar sluit aan op de hekposten van de omheining van de speelplaats. De toren bezit aan de westzijde een rondboogvormig afgesloten portiek met drie hardstenen treden die leiden naar een dubbele houten deur met 10-ruits rondboogvormig bovenlicht. Rechts van het portiek bevinden zich vier vensters met hardstenen onder- en bovendorpels en 8-ruits schuiframen. In de zuidgevel van de toren bevinden zich drie smalle langwerpige vensteropeningen, waarin zich 2-ruits w.c.raampjes bevinden met daarboven siermetselwerk. Boven de vensters in de west- en de zuidgevel bevinden zich in de borstwering reeksen van resp. acht en vier smalle, op schietgaten lijkende openingen. De openingen bezitten aan de onderzijde een hardstenen dorpel, terwijl de bovenzijde is opgenomen in de hardstenen rand die de gevels afsluit. Deze hardstenen rand is laag boven de "schietgaten" en hoger op de hoeken. De rand is op dezelfde wijze gedetailleerd als bij de lokalenvleugel.

Het schoolplein wordt begrensd door HEKWERK dat bestaat uit een gemetselde muur waarop brede gemetselde hekposten staan. Tussen de posten bevinden zich eenvoudig geornamenteerde smeedijzeren hekken. De omheining is op de straathoek afgeschuind. Hier bevindt zich een nieuw vervaardigd dubbel draaihek, dat in dezelfde stijl is uitgevoerd als de oorspronkelijke hekwerken. Het INTERIEUR van de school verkeert nog gedeeltelijk in oorspronkelijke staat. In de lokalenvleugel is ondermeer bewaard gebleven: de ruimtelijke indeling; de granieten bordestrap met twee armen, de leuning van siersmeedwerk met houten handlijst, de d.m.v. koperen ringen aan de muur bevestigde houten handlijst; blauwgrijze betegeling en tongewelf in de vestibules; terrazzovloeren met randen van groene en witte tegeltjes; segmentgewelven, houten balkenplafonds, paneeldeuren met ruitjes en w.c's met oorspronkelijke betegeling en urinoirs op de gangen; een aantal oorspronkelijke lampen en vaste kasten met paneeldeuren met ruitjes in de lokalen en rolluikkasten voor de vensters in de lerarenkamer; een houten bordestrap met bewerkte trappalen in de klokketoren.

De voormalige gymnastiekzaal is verbouwd tot theater. Bewaard gebleven zijn enkele terrazzovloeren en paneeldeuren met ruitjes. In de grote zaal herinneren bevestigingspunten voor ringen e.d. nog aan de vroegere functie.

Waardering:

---

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

SCHOOLGEBOUW met HEKWERK en TUINMUUR uit 1910-1912 van G. Versteeg.

- Van architectuurhistorisch belang als een goed en gaaf voorbeeld van een monumentaal schoolgebouw in een stijl die invloeden vertoont van het rationalisme en met name van Berlage. De school is van architectuurhistorisch belang vanwege de hoogwaardige esthetische kwaliteiten van het ontwerp in exterieur en interieur zoals goede verhoudingen, ritmering van de gevels, ruimtelijkheid, bijzonder materiaalgebruik en een originele ornamentiek, deels vervaardigd door de bekende keramist W.C. Brouwer. Het complex is van architectuurhistorisch belang als onderdeel van het oeuvre van de architect G. Versteeg, ondermeer omdat het één van de weinig overgebleven objecten uit zijn periode als adjunct-directeur gemeentewerken in Arnhem is.

- Van stedenbouwkundige waarde vanwege de prominente ligging op de hoek van de Spijkerstraat en de Boekhorstenstraat, waar door de speelplaats van de school een plein is ontstaan.

Hoofdcategorie

Cultuur, gezondheid en wetenschap

Subcategorie

Onderwijs en wetenschap

Functie

Schoolgebouw